

Vladimir Boranijašević*

NOVI ZAKON O PARNIČNOM POSTUPKU REPUBLIKE SRBIJE

SAŽETAK

Novi Zakon o parničnom postupku Republike Srbije donet je 2011. godine, a njegove odredbe stupile su na snagu 1. februara 2012. godine. Ovaj zakon, iako ne predstavlja rezultat potpune reforme parnične procedure, donosi niz novina. Rešenja u pogledu pojedinih procesnih instituta su bitno izmenjena i dopunjena, a u parničnu proceduru su uvedeni i sasvim novi instituti. S druge strane, iz zakona su eliminisane odredbe u pogledu pojedinih procesnih ustanova, a vraćeni su određeni instituti koji su bili izostavljeni odredbama ranijih zakona. Autor u radu ukazuje na novine koje zakon donosi, posebno naglašavajući suštinske promene u odnosu na raniji procesni zakon kojim su bili regulisani instituti parnične procedure.

Ključne reči: parnični postupak, sud, tužilac, tuženi, punomoćnici, tužba, presuda, pravni lek.

* Docent Pravnog fakulteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Republika Srbija

1. Pravila po kojima se postupa u postupku pružanja pravne zaštite osporenim, ugroženim ili povređenim građanskim subjektivnim pravima sadržana su u novom Zakonu o parničnom postupku Republike Srbije koji je donet 2011. godine.¹ Odredbe ovog procesnog zakona stupile su na snagu 1. februara 2012. godine.²

Novi ZPP u suštini ne predstavlja rezultat potpune reforme parnične procedure, niti izvornu zakonodavnu tvorevinu, s obzirom da zadržava sistematiku ranijeg Zakona o parničnom postupku iz 2004. godine.³ Redaktori zakona su nastojali da "očuvaju integritet parnične procedure, da se ne posegne za revizijom pojedinih fundamentalnih procesnih načela ili ustanova koje čine suštinu postojećeg procesnog modela, da predložene zakonske intervencije ne ugroze osnovne pravopolitičke vrednosti i ciljeve, da se zbog zahteva za efikasnošću postupka i nastojanja da se suđenja odvijaju u razumnom roku ne žrtvuje zakonitost i kvalitet pravne zaštite, da se nekritički ne preuzmu nekompatibilna rešenja iz drugih pravnih sistema koja su strana našem pravnom krugu i našoj pravnoj tradiciji..."⁴ Iako, prema rečima redaktora, pojedini zakonodavni zahvati u odnosu na ranija rešenja nisu veliki, oni ipak dovode do suštinskih promena u pojedinim etapama postupka i menjaju oblik nekih, već dugo u zakonu poznatih, instituta parnične procedure.⁵

Novi ZPP Republike Srbije donosi veliki broj novina u procesnom režimu. Iz zakona su eliminisane odredbe u pogledu pojedinih instituta koji su predstavljali akutni problem parnične procedure, u procesni režim su vraćeni određeni instituti koji su bili izostavljeni odredbama ranijih zakona, određena rešenja su rezultat novih pravopolitičkih i pravnotehničkih ciljeva. S druge strane, pojedina rešenja su bitno izmenjena ili dopunjena, a uvedeni su i sasvim novi instituti.

U ovom radu svakako nije moguće ukazati na sve novine koje donosi novi ZPP 2011. Stoga će u radu biti posvećena pažnja sasvim novim za-

¹ Zakon o parničnom postupku - ZPP 2011, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 72/2011.

² Ovaj, drugi po redu, procesni zakon kojim su regulisani instituti parnične procedure u Republici Srbiji, usvojila je narodna skupština Republike Srbije 26. septembra 2011. godine, a u prelaznim i završnim odredbama propisano je da njegova primena počinje 1. februara 2012. godine.

³ Zakon o parničnom postupku - ZPP 2004, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 125/2004. I ZPP 2004, takođe, nije predstavljao originalnu zakonodavnu tvorevinu s obzirom na to da je i u njemu bila zadržana sistematika jugoslovenskog Zakona o parničnom postupku iz 1976. godine (detaljno o donošenju ZPP 2004, videti: G. Stanković, *Predgovor za Zakon o parničnom postupku*, IP Justinijan, Beograd 2004, 7 – 10).

⁴ Tako: G. Stanković, *Predgovor za Zakon o parničnom postupku*, 2. izd., Službeni glasnik, Beograd 2012, 9.

⁵ *Ibid.*

konodavnim rešenjima i onim institutima koji su izmenjeni u odnosu na ranija zakonska rešenja.⁶

2. Načelo efikasnosti, kao jedno od vrlo važnih procesnih načela, konkretizovano je velikim brojem odredaba zakona. Specifično novo rešenje koje donosi ZPP 2011 odnosi se na dužnost suda i stranaka da utvrde vremenski okvir za rešavanje spora. Zakonodavac, najpre, u odredbi iz čl. 10. st. 2. ZPP 2011 propisuje da je sud dužan da sprovede postupak bez odugovlačenja, u skladu sa prethodno određenim vremenskim okvirom za preduzimanje parničnih radnji i sa što manje troškova. Ova odredba se konkretizuje putem odredbe iz čl. 308. st. 1. ZPP 2011 kojom se određuje da je stranka dužna da najkasnije na pripremnom ročištu, odnosno na prvom ročištu za glavnu raspravu, ako pripremno ročište nije obavezno, predloži vremenski okvir za sprovođenje postupka. Sud rešenjem određuje vremenski okvir za sprovođenje postupka, a rešenje naročito sadrži: broj ročišta, vreme održavanja ročišta, raspored izvođenja dokaza na ročištima i preduzimanja drugih procesnih radnji, sudske rokove, kao i ukupno vreme trajanja glavne rasprave.⁷ Sud je, prema zakonu, dužan da poštuje vremenski okvir, a nepostupanje sudije u vremenskom okviru predstavlja osnov za pokretanje disciplinskog postupka, u skladu sa odredbama Zakona o sudijama.⁸ Dakle, sud je dužan da na predlog stranaka na pripremnom ročištu ili prvom ročištu za glavnu raspravu utvrdi vremenski okvir za sprovođenje postupka i istog se pridržava, pod pretnjom disciplinske odgovornosti. Ovo rešenje bi trebalo da utiče na ostvarenje načela o suđenju u razumnom roku i doprinese vremenskoj i sadržinskoj koncentraciji postupka, jer će se sam postupak odvijati na način koji sud i stranke odrede u pogledu prikupljanja procesnog materijala i zakazivanja, održavanja i odlaganja ročišta.⁹

3. Institut isključenje i izuzeće modifikovan je na taj način što su zakonom predviđeni novi razlozi za isključenje sudije. Pored onih razloga koji su bili predviđeni ranijim procesnim zakonom, a koji su predstavljali razlog moralne, profesionalne ili materijalne zainteresovanosti sudije, novi ZPP kao razloge za isključenje sudija predviđa i sledeće razloge: ukoliko je sudija kao akcionar vlasnik više od 3% akcija u ukupnom kapitalu prav-

⁶ Pritom, u pogledu ovih instituta neće biti detaljno analizirana sva pravila sadržana u zakonu, niti će, u najvećem broju slučajeva, biti razmatrani pravopolitički i pravnotehnički motivi za njihovo uvođenje ili izmenu.

⁷ Videti: čl. 308. st. 3 - 4. ZPP 2011.

⁸ Videti: čl. 10. st. 3. ZPP 2011.

⁹ Nastojanje zakonodavaca bilo je i da smanji broj obraćanja Evropskom sudu za ljudska prava i Ustavnom sudu Republike Srbije zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku, pa samim tim i broj novčanih isplata na ime naknade zbog povrede ovog prava koje isplaćuje država (Tako: G. Stanković, 2012, 20).

nog lica, kad je jedna od stranaka njegov poverilac ili dužnik; ako je sudija doneo odluku koja se pobija ili je zastupao stranku kao advokat¹⁰; ako je u stečajnom postupku kao stečajni sudija ili član stečajnog veća doneo odluku povodom koje je došlo do spora.¹¹ Kada je u pitanju trenutak u postupku do koga se može tražiti izuzeće, odnosno isključenje, taj trenutak se razlikuje u zavisnosti od toga da li se traži izuzeće odn. isključenje sudije u prvostepenom ili drugostepenom postupku. U prvostepenom postupku stranka je dužna da zahtev za izuzeće, odnosno isključenje podnese čim sazna za razloge za isključenje, odnosno izuzeće, a najkasnije do zaključenja rasprave pred prvostepenim sudom. Ukoliko nije bilo rasprave, poslednji trenutak za podnošenje zahteva je trenutak donošenja sudske odluke.¹² U drugostepenom postupku zahtev za isključenje sudije koji odlučuje po pravnom leku može se podneti do donošenja odluke o pravnom leku, a zahtev za izuzeće u roku od 15 dana od dana prijema spisa u sudu višeg stepena.¹³ Novina koju donosi novi zakon je i način na koji postupaju sudija čije se izuzeće ili isključenje traži zahtevom. Kad je zahtev za isključenje ili izuzeće podnet na ročištu, sudija je dužan da završi započeto ročište i do donošenja odluke o zahtevu za isključenje ili izuzeće može da preduzima samo one radnje za koje postoji opasnost od odlaganja (čl. 72. st. 1. ZPP 2011). Ukoliko zahtev za isključenje bude usvojen, sud ukida sve radnje koje je preduzeo isključeni sudija. Ukoliko se radi o izuzeću, sud ukida radnje koje je preduzeo sudija nakon podnošenja zahteva, osim u slučaju da se stranke saglase da se te radnje ne ukidaju.¹⁴ Na ovaj način se sprečavaju stranke da podizanjem zahteva za isključenje ili izuzeće sudije odugovlače postupak tražeći odlaganje ročišta. Ova pravila se primenjuju i u drugostepenom postupku.

4. Određene novine zakon donosi i kada su u pitanju stranke i njihovi zastupnici. Zakonom je u odredbi iz čl. 74. st. 3. izričito predviđeno da javni tužilac ima pravo da učestvuje u parničnom postupku kao stranka, ali

¹⁰ Ukoliko je advokat postao sudija, što se u velikom broju slučajeva dogodilo prilikom opšteg izbora sudija u Republici Srbiji 2009. godine, činjenica da je zastupao stranku kao advokat predstavlja razlog za isključenje sudije zbog njegove profesionalne zainteresovanosti.

¹¹ Videti: čl. 67. st. 1. t. 2, 6, 7. ZPP 2011. Ovakvo rešenje zakonodavca rezultat je činjenice da su u Republici Srbiji podeljene besplatne akcije javnih preduzeća. Određivanje procenta učešća u kapitalu javnog preduzeća trebalo bi da otkloni neosnovane zahteve stranaka za isključenje sudija zbog njihove potencijalne materijalne zainteresovanosti.

¹² Videti: čl. 69. st. 2. ZPP 2011. U ovom domenu nema razlika u odnosu na raniji procesni zakon.

¹³ Prema ranijem procesnom zakonu nije bilo razlikovanja rokova u pogledu zahteva za izuzeće i zahteva za isključenje sudije višeg suda. Tako je zahtev za isključenje ili izuzeće sudije mogao biti podnet u pravnom leku ili odgovoru na pravni lek, a ukoliko je pred višim sudom održavana rasprava, onda do njenog okončanja (čl. 68. st. 3. ZPP 2004).

¹⁴ Videti: čl. 72. st. 3. ZPP 2011.

samo u zakonom predviđenim slučajevima. Takođe, u zakonu je izvršeno jasno razlikovanje između zakonskih zastupnika parnično nesposobnih stranaka i zastupnika pravnih lica, koji zastupaju pravna lica koja su parnično sposobna, ali nemaju faktičku sposobnost za preduzimanje radnji u postupku. Pravna lica zastupa lice koje je upisano u odgovarajući registar, a određeno je posebnim propisom, opštim i pojedinačnim aktom pravnog lica ili odlukom suda.¹⁵

5. Suštinski nova rešenja ZPP 2011 odnose se na punomoćnike u parničnom postupku. U ovom delu zakonodavac je radikalno izmenio ranija pravila te propisao da punomoćnici stranaka mogu biti samo lica koja poseduju posebne pravničke kvalifikacije – advokati.¹⁶ Odredbom iz čl. 85. st. 1. ZPP 2011 propisano je da stranke mogu da preduzimaju radnje u postupku lično ili preko punomoćnika koji mora da bude advokat. Prema odredbama ZPP 2004 punomoćnik stranke moglo je da bude svako fizičko lice koje je potpuno poslovno sposobno, osim lica koje se bavi nadripisarstvom i kome je uskraćivano dalje zastupanje stranke.¹⁷ Iako je pravilo da stranku zastupa advokat, predviđeni su izuzeci od ovog pravila. Mogućno je da pravno lice kao stranku u postupku zastupa diplomirani pravnik sa položenim pravosudnim ispitom koji je stalno zaposlen u tom pravnom licu. Takođe, izuzetak nalazimo i u odredbi iz čl. 88. st. 3. ZPP 2011 u kojoj je propisano da punomoćnika advokata može da zamenjuje advokatski pripravnik koji je kod njega zaposlen, ako je stranka tako odredila u svom punomoćju. Advokatski pripravnik to neće moći da čini u postupku po pravnim lekovima. Stranku, takođe, mora da zastupa advokat u postupku po vanrednim pravnim lekovima, osim u slučaju da je sama stranka advokat.¹⁸

6. Značajan broj novina donose odredbe koje se odnose na dostavljanje, kao jednu od najznačajnijih sudskih parničnih radnji u postupku. Najpre, zakonodavac je proširio krug organa dostavljanja, tako da i same stranke mogu biti u toj ulozi. Prema zakonu,¹⁹ stranke mogu neposredno i blagovremeno da upućuju podneske i druga pismena jedna drugoj i da podneske i druga pismena, zajedno sa dokazom o dostavljanju, podnesu sudu. Ovaj oblik dostavljanja moguć je ukoliko su ispunjena dva osnovna

¹⁵ Videti: čl. 77. ZPP 2011.

¹⁶ Ova odredba ZPP 2011 predstavlja konkretizaciju odredbe iz čl. 67. st. 2. Ustava Republike Srbije ("Službeni glasnik Republike Srbije" br. 98/2006) kojom je propisano da pravnu pomoć pruža advokatura kao samostalna i nezavisna služba.

¹⁷ Stranku je, prema odredbi iz čl. 84. st. 2. ZPP 2004, advokat morao da zastupa u postupku po reviziji i zahtevu za zaštitu zakonitosti.

¹⁸ Detaljnije o novim rešenjima ZPP 2011 u pogledu punomoćnika, videti: G. Stanković (2012), 41 – 45.

¹⁹ Videti: čl. 130. st. 1. ZPP 2011.

uslova. Prvi je da su se parnične stranke saglasile o takvom načinu dostavljanja i zaključile sporazum o dostavljanju, a drugi je da je sud ovaj oblik dostavljanja i sam sporazum dozvolio donošenjem rešenja.²⁰ Pošto sud donese rešenje o upravljanju parnicom i odobri ovaj način dostavljanja, stranke su dužne da sudu uredno podnose podneske i druga pismena, zajedno sa dokazom o dostavljanju.²¹ Sporazum o dostavljanju se zaključuje u toku parnice i ne može se primenjivati u slučaju ličnog dostavljanja.

Prema novom ZPP dostavljanje je moguće izvršiti i elektronskim putem. Ukoliko stranke i učesnici u postupku pristanu na ovaj način dostavljanja,²² ono se vrši preko informacionog sistema suda slanjem podnesaka i drugih pismena na elektronsku adresu stranke. Dostavljanje na ovaj način je izvršeno pod uslovom da je moguće da se obezbedi povratni podatak da je lice primilo pismo. Potvrdu o prijemu pismena ovim putem predstavlja odštampani elektronski zapis o danu i času kada je uređaj za elektronski prenos podataka zabeležio da je pismo poslato primaocu, naziv pošiljaoca i primaoca, kao i naziv pismena.²³

Bitnu novinu zakonodavac donosi i kada je u pitanju lično dostavljanje. Tužba, rešenje o platnom nalogu, presuda, rešenje protiv koga je dozvoljena posebna žalba i pravni lek dostavljaju se lično stranci, odnosno zakonskom zastupniku ili punomoćniku. Zakonodavac predviđa sasvim novo rešenje za slučaj da se lice kome se pismo mora dostaviti lično ne zatekne na mestu na kome se dostavljanje ima izvršiti. Pod uslovom da je adresa tačna²⁴, dostavljač ostavlja obaveštenje da lice koje nije zatečeno na datoj adresi pismo može da preuzme u sudu u roku od 30 dana od dana pokušnog dostavljanja.²⁵ U tom slučaju, kopija pismena koje je trebalo dostaviti ističe se na oglasnoj tabli suda. Adresat je obavešten da pismo može preuzeti kod suda, a ukoliko to ne učini u roku od 30 dana,

²⁰ G. Stanković (2012), 58.

²¹ S obzirom na način dostavljanja (putem pošte, predajom adresatu na ruke, preko javnog beležnika) dokaz o dostavljanju može biti poštanska povratnica, zapisnik javnog beležnika da je izvršena predaja, itd.

²² Pošto je neophodno da se stranke saglase o ovom načinu dostavljanja, nesporno je da ovaj oblik sudske parnične radnje nije moguće primeniti kod svih oblika ličnog dostavljanja (tužba, platni nalog), dok je presudu i pravni lek moguće dostaviti elektronskim putem.

²³ Videti: čl. 129. st. 3. ZPP 2011.

²⁴ Pod adresom lica kome treba dostaviti pismo smatra se adresa prebivališta ili boravišta koja je u evidenciji organa policijske uprave.

²⁵ Videti: čl. 141. st. 2. ZPP 2011. Sadržinu obaveštenja koje dostavljač ostavlja na adresi lica kome je trebalo lično dostaviti pismo, a ono nije zatečeno na toj adresi, čini označenje imena i prezimena lica kome je dostavljanje pokušano, označenje njegovog svojstva u postupku, dana i časa pokušnog dostavljanja, adrese na kojoj je pokušano dostavljanje, obaveštenje da se pismo može preuzeti u sudu u roku od 30 dana, označenje da će kopija pismena biti istaknuta na oglasnoj tabli suda, te obaveštenje da će se po proteku tog roka smatrati da je dostavljanje izvršeno.

protekom ovog roka smatra se da je dostavljanje izvršeno ediktalnim putem, preko oglasne table suda. U ovom slučaju, ediktalno dostavljanje predstavlja supsidijaran način dostavljanja, onda kada lično dostavljanje nije bilo moguće izvršiti zbog netačne adrese ili kada lice kome je trebalo dostaviti pismeno nije to pismeno podiglo kod suda u predviđenom roku.²⁶

Kada je u pitanju dostavljanje, zakonodavac je predvideo i dostavljanje putem sudskog pregratka (pravnim licima i advokatima), kao i dostavljanje javnim beležnicima i izvršiteljima.²⁷

7. Izvesne novine zakonodavac donosi i kada su u pitanju tužba za utvrđenje, povlačenje tužbe, kao i dostavljanje tužbe na odgovor i sam odgovor na tužbu. Tužbom za utvrđenje zahteva se od suda da utvrdi postojanje ili nepostojanje određenog prava ili pravnog odnosa ili da utvrdi istinitost ili neistinitost određene isprave. Novi ZPP 2011 proširuje listu razloga iz kojih se može podići tužba za utvrđenje, te se, prema odredbi iz čl. 194. st. 1. i st. 3. ona može podići i radi utvrđivanja povrede prava ličnosti i postojanja, odnosno nepostojanja određene činjenice, kad je to predviđeno posebnim zakonom ili drugim propisima. Pritom, tužba za utvrđenje povrede prava ličnosti se može podići bez obzira da li je stavljen zahtev za naknadu štete ili drugi zahtev, u skladu sa posebnim zakonom.

Povlačenje tužbe je prema novom zakonu moguće sve do pravno-snažnog okončanja postupka, ukoliko na to pristane tuženi. Prema ranijim zakonskim rešenjima povlačenje tužbe je bilo moguće do zaključanja glavne rasprave.²⁸ Zakonodavac je skratio i rok u pogledu fikcije koja je zakonom predviđena povodom povlačenja tužbe. Naime, ukoliko se tuženi u roku od osam dana²⁹ od dana prijema obaveštenja o povlačenju tužbe ne izjasni o tome, smatra se da je na povlačenje pristao. Kako se tužba može povući do pravno-snažnog okončanja postupka, u slučaju da je ona povučena nakon donošenja prvostepene presude, sud će doneti rešenje kojim će utvrditi da je tužba povučena i da je doneta presuda bez dejstva. Ukoliko je pre povlačenja tužbe izjavljena žalba protiv donete presude, sud će rešenjem utvrditi da je tužba povučena, da je presuda bez dejstva i odbaciti žalbu.³⁰

²⁶ O mogućim problemima u praksi povodom ovog zakonskog rešenja i nedostacima ediktalnog dostavljanja, videti: G. Stanković (2012), 61 - 64.

²⁷ Videti: čl. 136 – 138. ZPP 2011.

²⁸ Videti: čl. 196. st. 1. ZPP 2004.

²⁹ Prema odredbi iz čl. 196. st. 2. ZPP 2004 taj rok je iznosio 15 dana.

³⁰ Videti: čl. 202. st. 4. ZPP 2011.

Sud je dužan da tužbu sa svim priložima dostavi tuženom na odgovor u roku od 15 dana od dana prijema tužbe u sudu. Ovaj rok je znatno kraći od roka koji je bio predviđen ranijim procesnim zakonom.³¹ Zakonodavac u odredbi iz čl. 297. st. 2. ZPP 2011 propisuje da je sud dužan da tuženog prilikom dostavljanja tužbe pouči o posledicama propuštanja da odgovori na tužbu, o dužnosti da imenuje punomoćnika za prijem pismena, kao i na dužnost obaveštavanja suda o promeni adrese. Sud nije dužan da pouči tuženog o sadržini odgovora na tužbu, kako je to bili predviđeno odredbama ZPP 2004. Tuženi je dužan da odgovori na tužbu u roku od 30 dana od dana prijema tužbe.³²

8. Po prvi put je odredbama ZPP regulisano dejstvo presude, kao sudske odluke, prema običnom umešaču koje prema njemu proizvodi presuda iz parnice u kojoj je on učestvovao kao umešač. To dejstvo presude se naziva intervencijsko dejstvo. U parnici koju pokreće stranka kojoj se umešač pridružio u prethodnoj parnici i koja je parnicu izgubila, protiv umešača, kao tuženog, presuda iz prethodne parnice, pod određenim uslovima proizvodi intervencijsko dejstvo.

Intervencijsko dejstvo presude u parnici između stranke i umešača, kao tuženog, ogleda se u nemogućnosti umešača da osporava utvrđeno činjenično stanje, kao i pravne kvalifikacije sadržane u obrazloženju presude koja je postala pravnosnažna.³³ Izuzetno, stranka koja je bila umešač ima pravo da istakne prigovor da je stranka kojoj se pridružio u prethodnoj parnici pogrešno vodila parnicu ili da je sud propustio da joj dostavi pozive, podneske ili odluke. Tako raniji umešač, a sada stranka u novom postupku ima pravo na prigovor koji će sud usvojiti, ukoliko budu ispunjeni zakonom predviđeni uslovi.³⁴ Ukoliko stranka koja je bila umešač u prethodnoj parnici uspe sa prigovorom, sud će dozvoliti da stranke u novoj parnici ponovo raspravljaju o činjeničnim i pravnim pitanjima koja su bila predmet raspravljanja i izviđanja u prethodnoj parnici. Proizlazi zaključak da će intervencijsko dejstvo presude biti moguće samo uko-

³¹ Uporedi: čl. 281. ZPP 2004 i čl. 296. ZPP 2011.

³² Prema ZPP 2004 tuženi je bio dužan da odgovori na tužbu u roku do 30 dana i taj rok je bio dilatorne prirode, dok je rok od 30 dana predviđen odredbama ZPP 2011 zakonski rok (detaljnije: G. Stanković (2012), 119 – 120).

³³ Videti: čl. 218. st. 1. ZPP 2011.

³⁴ Sud će usvojiti prigovor ukoliko raniji umešač, a sada tuženi u parnici dokaže da: u vreme stupanja u prethodnu parnicu nije blagovremeno bio obavešten o parnici koja je prethodno vođena i time bio sprečen da preduzima radnje koje bi dovele do povoljnijeg ishoda te parnice; je stranka iz ranije parnice namerno ili iz grube nepažnje propustila da preduzima radnje koje bi dovele do povoljnijeg ishoda prethodne parnice, a za mogućnost njihovog preduzimanja raniji umešač nije znao ili nije mogao da zna; je stranka iz prethodne parnice svojim parničnim radnjama sprečavala da nastupi dejstvo radnji njenog umešača (čl. 218. st. 3. t. 1 – 3. ZPP 2011).

liko je stranka kojoj se umešač pridružio u prethodnoj parnici savesno vodila parnicu i da nije svojim radnjama eliminisala dejstvo radnji koje je preduzeo umešač. U suprotnom, raniji umešač u novoj parnici u kojoj ima položaj tuženog može prigovorom isticati da je stranka izgubila parnicu svojom krivicom i na taj način otkloniti intervencijsko dejstvo presude donete u ranijoj parnici.

9. Odredbe zakona koje su posvećene presudi, kao rezultatu sudske parnične radnje odlučivanja, donose izvesne novine. One se odnose na međupresudu, kao specifičnu sudsku odluku kojom se odlučuje samo o jednom elementu tužbenog zahteva, i presudu zbog izostanka, koja se ponovo uvodi u naš parnični postupak.

Međupresuda predstavlja sudsku odluku kojom se odlučuje o osnovu tužbenog zahteva. Kao što je poznato, ova vrsta presude može se doneti u postupku koji je pokrenut tužbom za osudu na činidbu, i to u situacijama kada je tuženi osporio i osnov i visinu tužbenog zahteva. Iz razloga celishodnosti i ekonomičnosti sud donosi međupresudu samo o osnovu tužbenog zahteva. Novine koje se odnose na međupresudu kreću se u dva pravca. Najpre, zakonodavac je izričito propisao da će sud, ukoliko stvar ispunjava uslove za donošenje odluke u pogledu osnova, doneti međupresudu kojom će samo utvrditi postojanje osnova tužbenog zahteva.³⁵ Na ovaj način je zakonodavac posebno ukazao na utvrđujući karakter međupresude i na činjenicu da je ona odluka kojom se samo utvrđuje postojanje osnova tužbenog zahteva. Ukoliko sud ne utvrdi postojanje osnova tužbenog zahteva, on ne može doneti međupresudu, već će doneti presudu kojom će odbiti tužbeni zahtev.³⁶

Zakonodavac je takođe, u odredbi iz čl. 347. st. 3. ZPP 2011 propisao i da međupresuda ima svoje dejstvo samo u parnici u kojoj je doneta. To je i logična posledica činjenice da nakon pravnosnažnosti međupresude sud izviđa i odlučuje o visini tužbenog zahteva i donosi konačnu odluku o tužbenom zahtevu.

Presuda zbog izostanka je vraćena u opšti parnični postupak. Ova presuda je dugo egzistirala u parničnom procesnom pravu³⁷, da bi odredba-

³⁵ Videti: čl. 347. st. 1. ZPP 2011.

³⁶ Raniji procesni zakon nije definisao međupresudu na ovaj način što je imalo za posledicu da su sudije međupresudom neretko odbijale tužbeni zahtev. Npr. videti: Rešenje Višeg trgovinskog suda PŽ 6795/2000 od 18. 01. 2001, Pravo, teorija i praksa br. 11/2002, 68. O konkretnom i sličnim primerima iz sudske prakse, detaljnije: V. Boranijašević, *Presude u parničnom postupku*, Zadužbina Andrejević, Beograd 2009, 104 fn. 195.

³⁷ O presudi zbog izostanka prema ranijim zakonskim rešenjima, detaljno: S. Triva, *Građansko parnično*

ma ZPP 2004 bila eliminisana iz opšte parnične procedure. Odredbama ZPP 2004 bila je predviđena kao oblik sudske odluke, ali samo u postupku u parnicama o sporovima male vrednosti, iako se nije moglo govoriti o presudi zbog izostanka u pravom smislu reči.³⁸ Novi ZPP 2011 predviđa mogućnost donošenja presude zbog izostanka u situacijama kada se tužba ne dostavlja tuženom na odgovor, već mu se dostavlja uz poziv za pripremno ročište ili prvo ročište za glavnu raspravu, ukoliko pripremno ročište nije održano. Ukoliko tuženi, kome je dostavljena tužba uz poziv za pripremno ročište ili prvo ročište za glavnu raspravu, ukoliko pripremno ročište nije održano, ne dođe na pripremno ročište ili prvo ročište za glavnu raspravu ili dođe na ta ročišta, ali se ne upusti u raspravljanje, a ne ospori tužbeni zahtev, sud donosi presudu zbog izostanka kojom usvaja tužbeni zahtev. Zakonodavac je taksativno odredio uslove koji moraju biti ispunjeni da bi sud postupio na ovaj način i doneo ovu procesnu presudu. Najpre, neophodno je da je tuženi uredno pozvan, da tuženi nije podneskom osporio tužbeni zahtev, da osnovanost tužbenog zahteva proizlazi iz činjenica navedenih u tužbi, da činjenice na kojima se zasniva tužbeni zahtev nisu u suprotnosti sa dokazima koje je sam tužilac podneo ili sa činjenicama koje su opštepoznate i da ne postoje opštepoznate okolnosti koje su sprečile tuženog da dođe na ročište.³⁹ Samo kumulativno ispunjenje svih uslova dovodi do donošenja presude zbog izostanka. Posebno je značajan materijalnopравни uslov koji se odnosi na potrebu da osnovanost tužbenog zahteva proizlazi iz činjenica navedenih u tužbi. Iako se tuženi nije pojavio na ročištu ili se pojavio, ali se nije upustio u raspravljanje, sud je dužan da utvrdi materijalnopravnu osnovanost tužbenog zahteva. Ukoliko utvrdi da osnovanost tužbenog zahteva ne proizlazi iz činjenica navedenih u tužbi, sud će doneti presudu kojom odbija tužbeni zahtev tužioca formulisan u tužbi. Donošenje presude zbog izostanka predstavlja način na koji se tužiocu pruža pravna zaštita koju je tražio, iako je tuženi nedelatan u postupku.

10. Kada su u pitanju pravni lekovi u parničnom postupku, novine koje donosi ZPP 2011 odnose se i na redovne i na vanredne pravne lekove. Žal-

procesno pravo, 3. izd., Narodne novine, Zagreb 1978, 485 – 491; B. Poznić/V. Rakić-Vodinelčić, *Građansko procesno pravo*, 15. izd., Savremena administracija, Beograd 1999, 271 – 274; D. Palačković, *Parnično procesno pravo*, Pravni fakultet Kragujevac, Kragujevac 2004, 236 – 238. Ovaj oblik presude egzistira i u pravnim sistemima pojedinih zemalja članica bivše jugoslovenske države – Republici Hrvatskoj, Republici Makedoniji. Videti: S. Triva/M. Dika, *Građansko parnično procesno pravo*, 7. izd, Narodne Novine, Zagreb 2004, 608 – 616; čl. 320. Zakona za parnična postupka, Služben vesnik na Republika Makedonija, br. 79/2005; 110/2008, 83/2009, 116/2010.

³⁸ Čl. 476. st. 1. ZPP 2004.

³⁹ Videti: čl. 351. st. 1. t. 1-5. ZPP 2011.

ba protiv presude zadržala je status redovnog pravnog leka kojim se inicira postupak kontrole zakonitosti donete odluke parničnog suda. Žalba je prema novom ZPP i dalje, po pravilu, suspenzivan pravni lek. Izuzetno, predviđeno je da u određenim situacijama žalba odlaže nastupanje pravnosnažnosti pobijane presude, ali ne sprečava njeno izvršenje. Ukoliko je presudom za osudu na činidbu fizičkom licu naložena isplata potraživanja čija glavica ne prelazi iznos od 300 evra u dinarskoj protivvrednosti,⁴⁰ odnosno ukoliko se preduzetniku ili pravnom licu nalaže isplata potraživanja čija glavica ne prelazi iznos od 1000 evra, žalba ne odlaže izvršenje.⁴¹

Kada su u pitanju bitne povrede odredaba parničnog postupka, zakonom je proširena lista ovih povreda. Tako, bitna povreda odredaba parničnog postupka postoji uvek ukoliko je sud odbio da odlučuje o zahtevu za koji je nadležan i ukoliko protivno odredbama zakona parnični postupak, iako su bile ispunjene zakonske pretpostavke, nije vođen na službenom jeziku nacionalne manjine.⁴² Ostale bitne povrede identične su onima koje su bile sadržane u ZPP 2004.⁴³

U domenu vanrednih pravnih lekova zakonodavac donosi veliki broj novina. Najpre, iz sistema pravnih lekova koji se izjavljuju protiv pravnosnažnih odluka eliminisani su zahtev za zaštitu zakonitosti i žalba sa alternativnim predlogom za revizijsko odlučivanje, kao pravni lek uveden odredbama ZPP 2004.

Kada je u pitanju revizija protiv presude, zakonom su izmenjeni razlozi za njeno izjavljivanje. Revizija se i dalje može izjaviti zbog pogrešne primene materijalnog prava. Zakonodavac je suzio listu povreda odredaba postupka koje mogu biti razlog za izjavljivanje revizije. Razlog za reviziju će uvek postojati ukoliko je sud odlučio o zahtevu koji ne spada u sudsku nadležnost, odnosno ako je odbio da odlučuje o zahtevu za koji je bio nadležan. Takođe, razlog za reviziju postoji i ukoliko postoji bitna povreda odredaba parničnog postupka iz čl. 374. st. 2. t. 6, 8, 10 i 11. ZPP 2011.⁴⁴

⁴⁰ Dinarska protivvrednost novčanog iznosa utvrđuje se prema srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan donošenja sudske odluke.

⁴¹ Videti: čl. 368. st. 1. ZPP 2011.

⁴² Videti: čl. 374. st. 2. t. 2, 8. ZPP 2011.

⁴³ O novinama u postupku po žalbi, detaljno: G. Stanković (2012), 140 – 147.

⁴⁴ Ako je protivno odredbama zakona sud doneo presudu na osnovu priznanja, presudu na osnovu odricanja, presudu zbog propuštanja ili presudu zbog izostanka; ako je protivno odredbama zakona sud odbio zahtev stranke da u postupku slobodno upotrebljava svoj jezik i pismo ili ako parnični postupak nije vođen na službenom jeziku nacionalne manjine, iako su za to bile ispunjene zakonske pretpostavke; ako je odlučeno o zahtevu o kome je ranije pravnosnažno presuđeno ili o kome je ranije zaključeno sudsko poravnanje i ako je protivno zakonu bila isključena javnost na glavnoj raspravi. Evidentno je da je zakonodavac u odnosu na ranija rešenja eliminisao veliki broj bitnih povreda odredaba parničnog postupka sa liste mogućih razloga

Ove povrede će biti razlog za reviziju, pod uslovom da su one isticane u žalbi, odnosno da su učinjene u postupku pred drugostepenim sudom. Bitna povreda odredaba parničnog postupka postoji i ukoliko drugostepeni sud u toku postupka nije primenio ili je nepravilno primenio odredbe ZPP, a to je bilo ili je moglo biti od uticaja na donošenje zakonite i pravilne presude, kao i ukoliko je do prekoračenja tužbenog zahteva došlo u postupku pred drugostepenim sudom.

U zakonu je na nov način uređena posebna revizija. Ovaj pravni lek koji je uveden odredbama ZPP 2004 kao vanredna revizija,⁴⁵ dobio je nov naziv i predstavlja specifičan vanredni pravni lek.

Posebna revizija se izjavljuje protiv drugostepene pravnosnažne presude koja ne bi mogla da se pobija revizijom, koju je doneo apelacioni sud po žalbi, kada je potvrdio ili preinačio prvostepenu presudu.⁴⁶ Posebna revizija je tada izuzetno dozvoljena zbog pogrešne primene materijalnog prava, kada je zbog toga potrebno da se razmotre pitanja od opšteg interesa ili pravna pitanja u interesu ravnopravnosti građana, radi ujednačavanja sudske prakse i kada je potrebno novo tumačenje prava.⁴⁷

Posebnu reviziju izuzetno može da dopusti apelacioni sud koji o njejoj dozvoljenosti odlučuje u veću od troje sudija koji nisu učestvovali u donošenju drugostepene presude.⁴⁸ Kako je, protiv rešenja kojim apelacioni sud ne dozvoljava posebnu reviziju, dozvoljena žalba Vrhovnom kasacionom sudu, taj sud će doneti konačnu odluku o dozvoljenosti posebne revizije. Ukoliko Vrhovni kasacioni sud usvoji žalbu, on će odlučivati o osnovanosti posebne revizije.⁴⁹

U procesni sistem je uveden novi vanredni pravni lek – zahtev za preispitivanje pravnosnažne presude. Ovaj pravni lek zamenjuje zahtev za zaštitu zakonitosti i predviđena su posebna pravila u pogledu njegovog

za izjavljivanje revizije (uporediti: čl. 407. st. 1. t. 2. ZPP 2011 i čl. 398. st. 1. t. 1. ZPP 2004).

⁴⁵ Ovaj pravni lek su pojedini autori u literaturi označavali terminom vanredna revizija, a u samom zakonu on nije imao svoj naziv. Detaljnije o ovom pravnom leku, videti: G. Stanković, *Građansko procesno pravo, knjiga prva, Parnično procesno pravo*, Pravni fakultet u Nišu, Niš 2010, 515 – 516; R. Keča, *Građansko procesno pravo*, Priručnik za polaganje pravosudnog ispita, 4. izd., Pravni fakultet u Beogradu i Službeni glasnik, Beograd 2011, 309. Vanredna revizija je institut koji, u nešto drugačijem obliku, poznaju i pravni sistemi pojedinih balkanskih zemalja. O vanrednoj reviziji u Republici Makedoniji, videti: A. Janevski, „Dozvoljenost revizije prema Zakonu o izmenama i dopunama ZPP Republike Makedonije iz 2010. godine“, *Pravni život*, br. 11/2011, 745 – 748; u Republici Hrvatskoj, videti: S. Triva/M. Dika, (2004), 722.

⁴⁶ G. Stanković (2012), 165.

⁴⁷ Videti: čl. 404. st. 1. ZPP 2011.

⁴⁸ Videti: čl. 404. st. 2. ZPP 2011.

⁴⁹ Postupak po posebnoj reviziji se u najvećem delu poklapa sa postupkom po redovnoj reviziji, osim kada je u pitanju postupanje apelacionog suda, kao drugostepenog suda.

izjavljivanja, rokova, postupka i odluka suda.

Ovaj pravni lek izjavljuje republički javni tužilac protiv pravnosnažne sudske odluke donete u drugom stepenu. Javni tužilac u ovoj situaciji predstavlja stranku u funkcionalnom smislu, koja nije supervizor sudskog postupka, već stranku koja inicira postupak kontrole zaštite zakonitosti, koji sprovodi Vrhovni kasacioni sud.⁵⁰ Zahtev za preispitivanje pravnosnažne presude izjavljuje se samo ukoliko je pravnosnažnom presudom povređen zakon na štetu javnog interesa.

Ovaj pravni lek se može izjaviti u roku od tri meseca od dana nastupanja pravnosnažnosti presude. Podnosi se neposredno Vrhovnom kasacionom sudu, a drugostepeni sud protiv čije odluke je podnet zahtev je dužan da dostavi spise predmeta ovom sudu u roku od 30 dana od dana podnošenja zahteva.⁵¹

Vrhovni kasacioni sud ispituje dopuštenost zahteva i isti odbacuje ukoliko je zahtev nepotpun, nerazumljiv, nedozvoljen, neblagovremen ili ako ga je podnelo neovlašćeno lice. Ukoliko ga sud ne odbaci, dostavlja ga strankama iz parnice koje imaju pravo da u roku koji sud odredi podnesu odgovor na zahtev.⁵² O zahtevu se odlučuje bez rasprave, u nejavnoj sednici, a pobijana odluka se ispituje u granicama zahteva. Vrhovni kasacioni sud može da odbije zahtev za preispitivanje ukoliko ne postoji razlog zbog koga je izjavljen ovaj pravni lek, a može i da ga usvoji i postupi na zakonom propisan način.⁵³

Ponavljjanje postupka i dalje egzistira kao vanredni pravni lek, ali su određena pravila izmenjena u odnosu na ranija zakonska rešenja. Najpre, zakonom je predviđen novi razlog za ponavljanje postupka. Stranka će moći da zahteva ponavljanje postupka i ako je sud bio nepropisno sastavljen ili ako je sudio sudija koji je po zakonu morao da bude isključen ili je rešenjem suda bio izuzet ili ako je u donošenju presude učestvovao sudija koji nije učestvovao na glavnoj raspravi (čl. 426. st. 1. t. 1. ZPP 2011).

Pojedini, već postojeći, razlozi za ponavljanje postupka pretrpeli su radikalne izmene. Razlog za ponavljanje postupka postoji i ako je stranka stekla mogućnost da upotrebi odluku Evropskog suda za ljudska pra-

⁵⁰ G. Stanković (2012), 169 – 170.

⁵¹ Videti: čl. 421. st. 4. ZPP 2011.

⁵² Videti: čl. 422. st. 3. ZPP 2011.

⁵³ Sud može da ukine presudu drugostepenog i prvostepenog suda u celini ili delimično ili može da ukine samo presudu drugostepenog suda i predmet vrati na ponovno suđenje prvostepenom ili drugostepenom sudu, a može i presudom da preinači pobijanu presudu.

va kojom je utvrđena povreda ljudskog prava, a to je moglo da bude od uticaja na donošenje povoljnije odluke; i ako je Ustavni sud, u postupku po ustavnoj žalbi, utvrdio povredu ili uskraćivanje ljudskog ili manjinskog prava i slobode zajemčene Ustavom u parničnom postupku, a to je moglo da bude od uticaja na donošenje povoljnije odluke. Kada su u pitanju ova dva razloga, oni su bili predviđeni i odredbama ZPP 2004, ali u drugačijem obliku. Naime, odredbom iz čl. 422. st. 1. t. 10. ZPP 2004 bilo je propisano da je razlog za ponavljanje postupka postoji ako je, po pravnosnažno okončanom postupku pred domaćim sudom, Evropski sud za ljudska prava doneo odluku o istom ili sličnom pravnom odnosu protiv Republike Srbije. Novelama ovog zakona iz 2009. godine⁵⁴ ponavljanje postupka je bilo moguće tražiti i ako je, u postupku po ustavnoj žalbi, Ustavni sud utvrdio povredu ili uskraćivanje ljudskog ili manjinskog prava i slobode zajemčene Ustavom u parničnom postupku. Prema ovim zakonskim rešenjima, pravnosnažna presuda Evropskog suda za ljudska prava i odluka Ustavnog suda u postupku po ustavnoj žalbi mogle su biti povod za ponavljanje postupka.⁵⁵ Prema novom ZPP 2011 odluka Evropskog suda za ljudska prava kojom je utvrđena povreda ljudskog prava, kao i odluka Ustavnog suda doneta u postupku po ustavnoj žalbi, kojom se utvrđuje povreda ili uskraćivanje ljudskog ili manjinskog prava, biće razlog za ponavljanje postupka samo ukoliko su mogle da budu od uticaja na donošenje povoljnije odluke za parničnu stranku. Evidentno je da je zakonodavac u velikoj meri izmenio ova dva razloga za ponavljanje parničnog postupka.

Zakon je doneo i novine u pogledu rokova za izjavljivanje ovog pravnog leka. Subjektivni rok je u trajanju od 60 dana⁵⁶ i on počinje da teče različito, u zavisnosti od razloga za ponavljanje postupka. Objektivni rok iznosi pet godina od dana pravnosnažnosti odluke i nakon proteka tog roka ne može se izjaviti predlog za ponavljanje postupka.⁵⁷ Određene novine zakon je doneo i u pogledu postupka po predlogu za ponavljanje postupka.⁵⁸

11. Kada su u pitanju posebni parnični postupci, zakonodavac predviđa dva nova posebna postupka – postupak u parnicama o potrošačkim sporovima i postupak za zaštitu kolektivnih prava i interesa građana.

⁵⁴ Videti: "Službeni glasnik Republike Srbije" br. 111/2009.

⁵⁵ Detaljnije o ovim zakonskim rešenjima, videti: V. Boranijašević, „Povrede ljudskih prava i osnovnih sloboda kao razlog za ponavljanje parničnog postupka“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, volumen 32, broj 1, Rijeka 2011, 511 – 523.

⁵⁶ Prema odredbi iz čl. 424. st. 1. ZPP 2004 ovaj rok je iznosio 30 dana.

⁵⁷ O rokovima, videti: čl. 428. ZPP 2011.

⁵⁸ Videti: čl. 429. – 433. ZPP 2011.

U postupku u parnicama o potrošačkim sporovima rešavaju se sporovi koji proizlaze iz ugovornog odnosa trgovca i potrošača. Zakonodavac propisuje koji sporovi nemaju karakter potrošačkih sporova, pravila o nastavljanju postupka po pravilima opšte parnične procedure, ukoliko sud utvrdi da se radi o složenoj pravnoj stvari. Takođe, odredbama zakona se postupak određuje kao sumaran, ne postoji dužnost odgovora na tužbu, niti se zakazuje pripremno ročište. Poziv za glavnu raspravu ima specifičnu sadržinu, predviđena su pravila u pogledu iznošenja procesnog materijala i donošenja sudske odluke, kao i pravila u pogledu pravnih lekova kojima se može pobijati odluka kojom se ovaj postupak okončava.⁵⁹

Postupak za zaštitu kolektivnih prava i interesa građana pokreću udruženja, njihovi savezi i druge organizacije radi zaštite kolektivnih prava i interesa građana. Zakon određuje ko može pokrenuti ovaj postupak, određuje opštu i posebnu mesnu nadležnost suda, predviđeno je da tužbom može da se zahteva zaštita kondemnatorne i deklarativne prirode. Zakonom su takođe propisana pravila u pogledu mogućnosti određivanja privremenih mera, zabrani dvostruke litispencije, specifičnosti presude kojom se usvaja tužbeni zahtev, te mogućnosti da se presuda doneta u ovom postupku koristi kao dokaz o utvrđenoj povredi kolektivnih prava i interesa građana u postupku u parnicama za naknadu štete.⁶⁰

12. Nesporno je da novi ZPP 2011 donosi veliki broj novina u domenu parnične procedure. Dobro je što je zakonodavac eliminisao određene procesne institute koji su bili sredstvo za odugovlačenje postupka ili su u praksi sudova izazivali različita tumačenja i nisu dali očekivane rezultate. Sasvim je sigurno da će izmene odredaba u pogledu pojedinih već ustaljenih instituta doprineti njihovoj boljoj primeni i otklanjanju određenih nedoumica i poteškoća koje su se kod sudija javljale prilikom odlučivanja. Kada su u pitanju suštinski nova rešenja zakona koja se odnose na nove procesne institute, sudska praksa će pokazati da li će oni zaživeti i da li će prilikom njihove primene doći do određenih problema.

⁵⁹ Videti: čl. 488. – 493. ZPP 2011.

⁶⁰ Videti: čl. 494. – 505. ZPP 2011.

THE NEW LAW ON LEGAL PROCEEDINGS OF THE REPUBLIC OF SERBIA

ABSTRACT

The new Law on Legal Proceedings of the Republic of Serbia was brought in 2011 and its regulations were put into effect on February 1st, 2012. Although it does not represent a result of a complete reform of civil procedure, this law brings a series of novelties. Solutions regarding certain process institutes have been significantly changed and supplemented, and totally new institutes have been introduced to the civil procedure. On the other hand, regulations regarding certain process institutions were eliminated from the law, while certain institutions which had been omitted by regulations of the previous laws were returned. In this paper the author points to the novelties brought by the law, especially emphasizing essential changes, as related to the previous process law, which used to regulate the institutes of the civil procedure.

Key words: legal proceedings, the court, prosecutor, respondent, attorney, claim, verdict, legal remedy.